

Трагом српске писмености

Најстарији сачувани српски текстови

Дан матерњег језика, 21. фебруар 2022.

Одсек за српски језик и лингвистику

- Прве штокавске црте забележене су већ у *Маријином јеванђељу* и *Темнићком натпису*
- *Маријино јеванђеље* (писано глагољицом) и *Темнићки натпис* (на ћирилици) потичу из XI века и традиционално се убрајају у старословенске канонске споменике

Маријино јеванђеље

Темнићки натпис

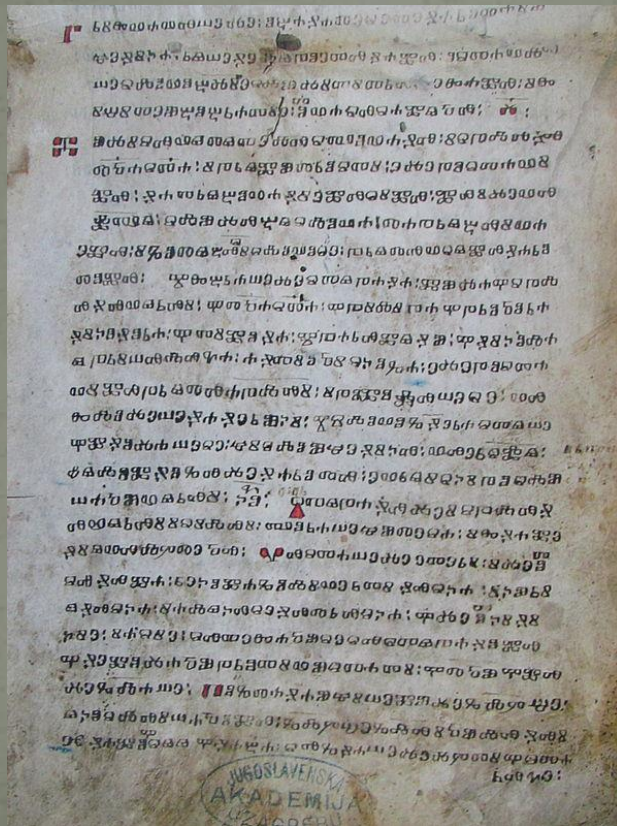

Најстарији сачувани српски текстови

- Потичу с краја XII века (евентуално самог почетка XIII)
- Већина њих писана је књижевним (српскословенским), *Повеља Кулина бана* је на народном језику, а има и текстова код којих се због краткоће и(ли) мешавине књижевних и народних црта то не може тачно утврдити
- Обухватају рукописе (на пергаменту) и натписе (у камену)
- Међу рукописима има и глагољских и ћирилских, док су сви сачувани натписи на ћирилици

Глагољски рукописи

Гршковичев апостол

Михановичев апостол

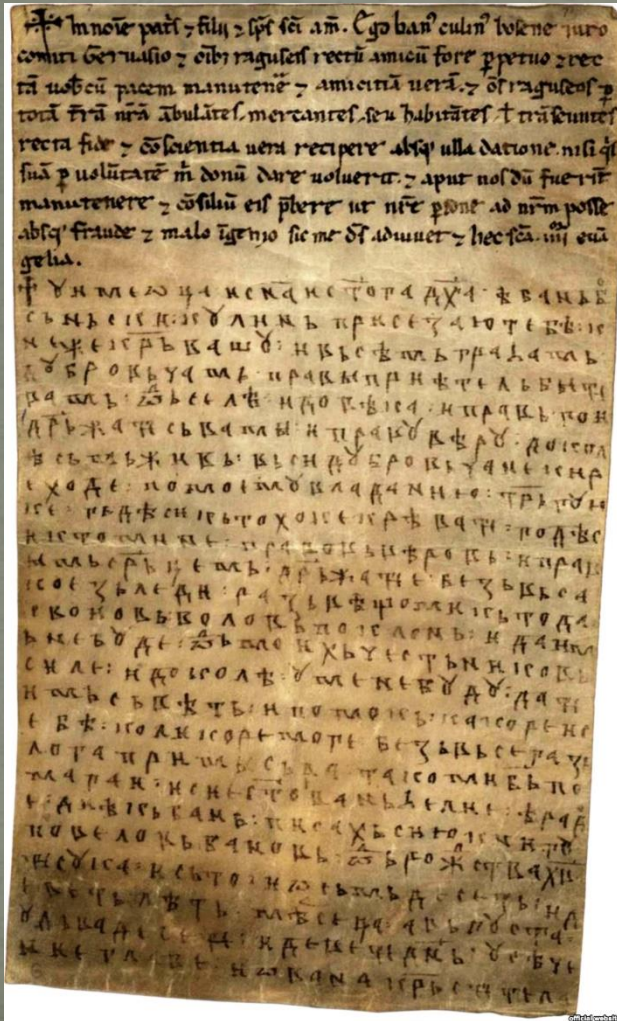
Ћирилски рукописи

**Потпис великог жупана Стефана Немање и кнеза
Мирослава (1186)**

Крст кнеза Мирослава (1190)

- На крају латински писаних повеља упућених
Дубровнику

Повеља Кулина бана (1189)

- Најстарији сачувани текст писан српским народним језиком

Мирослављево јеванђеље

- Најстарији сачувани српски ћирилски рукопис
- Преписано по налогу хумског кнеза Мирослава, брата Стефана Немање, вероватно 80-их година XII века за цркву Светог Петра и Павла у Бијелом Пољу
- Главнину сликаног украса чини готово три стотине позлаћених иницијала, у којима се на оригиналан начин преплићу утицаји романичке, византијске и аутохтоне словенске илуминаторске традиције

Мирослављево јеванђеље

цима сары вѣ нимъ
ста ни еди на жѣмни
ю не паде на земли бѣ
зубоца ка шего кам же
и власяи в снѣгъ жыиуте
ни не ѡдуте не укуите
се мнози хъ бои тн ца
сражѣи ш не стевы
всѣ тѣ не шѣ ма глаго
вѣ вѣ шѣ слыша вѣ оу
вѣ жийиши на вѣла хъ
посла да вѣ оу рѣи сво
и хъ рѣл мюты ли сѣи
гдѣ быи ли и ного
та емкѣ шѣ кѣи вѣ сѣ
рѣи ма шѣ вѣ шѣ вѣ
вѣ стѣи та ѡ а ну вѣ жѣ сѣ
шѣ ста ни вѣ дѣ ста сѣи
и про зѣ ра ютѣ н хъ мѣ до
дѣтѣ про я же ни оу ир
а ютѣ сѣ и гла рѣ сѣи шѣ
сѣтѣ мѣ бѣтѣ и вѣ ста ютѣ

ни шѣ вѣтѣ вѣ стѣ вѣ рю тѣ
не бѣ же не бѣ стѣ и же не сѣ
бла зѣ нѣтѣ сѣ о мѣ нѣ тѣ м
а же нѣ сѣ о дѣ шѣ ма на у етѣ
и сѣ глѣ тѣи на рѣ до мѣ бо и ѡ а нѣ
у е сѣ вѣ дѣ тѣ и зѣ до стѣ вѣ
пѣ о стѣ и нѣо тѣ вѣ стѣ вѣ и вѣ
тѣ ро мѣ ко лѣ вѣ лѣ оу и сѣ не
у е сѣ о нѣ зѣ до стѣ вѣ дѣ тѣ у ло
вѣ о мѣ и вѣ мѣ е кѣ и рѣ нѣ зѣ
о вѣ лѣ тѣ нѣ сѣ же мѣ и сѣ гѣ
но сѣ тѣ вѣ до мѣ оу цѣ рѣ вѣ
сѣ ютѣ нѣ у е сѣ о нѣ зѣ до стѣ
вѣ дѣ тѣ про ка лѣ и нѣ глѣ оу
вѣ а мѣ и бо лѣ прѣ и сѣ а сѣ о
е стѣ о нѣ мѣ жѣ пѣи сѣ а нѣ о сѣ тѣ
сѣ а зѣ по сѣ лѣ о а нѣ глѣ а сѣ о сѣ
о прѣ дѣ лѣ нѣ цѣ мѣ тѣ ко и нѣ мѣ
и жѣ рѣ го тѣ вѣ и тѣ пѣ ю тѣ
тѣ ко и прѣ дѣ тѣ о бо и а мѣ
глѣ оу вѣ а мѣ не вѣ стѣ и вѣ ро
жѣ сѣ мѣ и жѣ сѣ а мѣ и бо лѣ

сѣ зѣ да не стѣ шѣ а а ки
ни и зѣ рѣ ни оу а нѣ о нѣ
же нѣ рѣ шѣ лѣ и о сѣ рѣ а тѣ
нѣ хъ на дѣ а шѣ
сѣ о а нѣ а вѣ шѣ оу глаго
лѣ шѣ кѣ и нѣ дѣ рѣ сѣ ка кѣ
не рѣ на у мѣ вѣ глѣ а лѣ
а лѣ а нѣ жѣ сѣ ки нѣ кѣ оу
вѣ кѣ и оу гѣ нѣ кѣ жѣ лѣ
а хъ сѣ рѣ у тѣ и нѣ гѣ тѣ о
сѣ а лѣ сѣ тѣ нѣ кѣ сѣ о кѣ о
гѣ нѣ кѣ сѣ пѣ мѣ нѣ цѣ нѣ хъ
у лѣ кѣ и мѣ и дѣ хъ гѣ сѣ n
лѣ не у тѣ нѣ вѣ зѣ а нѣ глѣ
о мѣ а вѣ лѣ нѣ мѣ тѣ лѣ тѣ
то е нѣ а мѣ нѣ тѣ гѣ нѣ сѣ n
а зѣ а рѣ тѣ нѣ мѣ прѣ и шѣ лѣ
вѣ sѣ n нѣ о тѣ вѣ нѣ тѣ а nѣ sѣ
вѣ жѣ мѣ тѣ кѣ тѣ о сѣ n сѣ тѣ бѣ
нѣ зѣ а прѣ тѣ нѣ мѣ и сѣ глѣ
пѣ тѣ мѣ а у тѣ n нѣ z нѣ a nѣ z
нѣ gѣ n nѣ o вѣ рѣ gѣ n nѣ sѣ n
и оу а тѣ n z и лѣ n z nѣ gѣ n

ни ка ко же не рѣ жѣ дѣ го
нѣ кѣ оу а сѣ nѣ a кѣ sѣ xъ nѣ sѣ
тѣ z а хъ нѣ d рѣ o t z i c a d r o y
у ю тѣ a шѣ у тѣ e s t c e л o k o
нѣ t x i k o в л a c t n ю n c i l o
и o жѣ n e y tѣ m d a x m a n c h a d e
нѣ а нѣ o a вѣ шѣ oу глаго
лѣ шѣ кѣ s t o r e c s p r i n e z
сѣ rѣ t a n n c o p e t a c y
нѣ k n i d a k a k o p e l i
ц a c t i e c h a n n e z e p e n
o ш e i t k e j e o ш a d a
ш e шѣ n e n a a z a
хъ i m p e ж e k a a z e z
лѣ ж e k e d n n e шѣ k o
a k a n c i n ж e k e ж s m i n o
k e m i a n n e z e m e l e шѣ t y
n n t i m a l o n e c d o u t a
ш e n c i c o p a k a t n a p o d e
t k o ж e n p x i t a t a p e p e k e c i
m o n ѣ k e t a n k a t a y x n
n y n k l e m e c h n t e m p e ж e
в a ш e k e l o k n t k i o ш e

Вуканово јеванђеље

- Књига је по свој прилици преписивана између 1196. и 1202. године у једној од пећина испосница у Расу
- На основу изгледа и садржине записа на крају књиге претпоставља се да је наручилац био велики жупан Стефан, а да је рад на њој довршен за време Вуканове владавине
- Настанак у неповољним политичким и друштвеним околностима резултирао је скромнијом ликовном обрадом

Вуканово јеванђеље

СИ ОУТЕ НА СКОРИ ДУ НУ
ИРО ПОКДА И ОУ СЛАНЕ
ПРАСТКИ НА ИЦЕ ДА И С
С ОЖИ Д ОУ ГЕ НЕ СЛАН
ДУ Д Е Л А О Д А Х И К Е Л
И О П О М Е Г Е О Т Љ О Д
Б Е Р Т О П Р И С Т О У П И
В Е Ш Е К А С О Б Н Ф А Р
С Е П И С Л А О У К Е Н И С О
Ш А О Ц Е П Р О С И Ш Е
Х У А М С И М С В Н И Ш
С Е П О С А У А Т И Н И М
О П К Ж Е О Б Е Р А В Љ Т Е
Н М А К Е Т Р О У Ш Е Ш О У
Г Л Е Т И Ш И И А Т Љ А Н О У
И Т Љ Е С Е П О У Н И С Л А Н С П
Л И Ц О У Б О В И С П А У М И
Т Е Р А С О У Ж Д А Т И А У И А
М Е Н И В А М Е М Е М А М Е
М О Ж Е Т Р О Д А Х А М П Р
Л О У О Д Ч И Н И Ш А М Е
Н И М И Ш Е Т Љ И Х А М Е
Н И И К Е Д А С Т Љ Е Н И М
Т Љ К О У И А М Е Н И И Ш
М И П Р А С А Н О С Т А М
К Л И О П Р И Д Е П Р И Ш Е

Д В Ш Е Р О У Т Е Н И Ц И И Г
М А Ш Н О У Г Г А Н О У Д А
К Е Ш Е Х А Т Е Ш Е К Е Ш Е
Т И К Е Ш Е С Р О Б Т И М А
К Е М М А Ч И Т Е В Л О У К
Т Е С Е О К К А С А Ф А Р С Е И
С К А И С Л А О У К Е Н И С А
К О В Љ И П О П О В И О М А
С У Г Е С К О И М О У Т Е Н И
К О В Љ И М А Д Р И Н
К Л О У Д Е Т Е С Е О К В А
С Л А Р Н О И С К А И С Л
Д О У К Е Н И С А А И О К И
П О М Е Ш А Х О У К
С Е Б Е Г Л О У Ш Е С А К О Х А
Е Ш Е К Е Ш Е Х О М Е Р А О У
И А Т К Е Ш Е Т Љ Е С И М А
У Љ О В А С А И Т Љ Е С И Т М
Л О Б Т Р И А К О Х А С Љ Е Н
К Е Ш Е Т Е Н Е Д А Р А Х О М
С Т Е И Ш О М Љ И Т Љ Е Ш Т И
Х А Т Е Ш П Е Т И Т И С О У Ш
И К О Л И С О К О Ш Љ И Н И
П А И С Е Д А М И Т Љ Е Ш А
М Е Т Н С О У Ш А М Љ И С О Л
К О К О Ш Љ И Н И К Е Ш Е С Т

И А К О И М О У К Е Т О В
М О И С О Д А К Е Ш Е С Е А
М Љ Е Н И М А Т Н О Т Х О У
И И Т И Ш Е С Е О К К А С А Ф
И С Е Н И С А И С Л А О У К Е
И С К А Т О Р А Р А О У К Е
Ш Е И К О И М Е Т Е Х Р А
И И Т И С Е О К К А С А Х У К
П А Н А Т О М А О Б У Т Е Н И
А Ф А Р С Е И С А И С Л А О У
К Е Н И С А К Е Ш Е И И
Н О И Е У П О Т Љ М А
С Е Р Т М О О В А П Р
Т И С Е В У Т Е М А К О М
С Е О Н М А Д И И К О М
О У К Е И Д Е И С О У Ш
М О К О Ш Е С Т Љ Е С А
А Т О Л Е Н А У Е Ч Е С
З Т И И С О У Т Е Н И С О
М Е С К О И М А К И П О С А В
И М О У И Р И Ш Е Р А И М Љ
И Н О Т О П О Т Р А Д А Т И
С Т А Р Ц И Н О А Д Ж И И
И Н И С И Ж И И Ш Е Н О У
Т И И О У К Е Ш Т И Т Р И
Д И И С Т А Т И И Т Р А И

У Е П Р Е К Е А Т И В О У
Т А Е М А С Р А О У К Е И Ш Т И
И Е М О И С О Т Е Ш Е М А Т И
И А Ш Е С Е П А Т И Н
С Е Р Е У П Е П Т А Е И
А И Х О С О С О С Т И И С О
Т А А И Ш А И И Ш Т И С О
И Е М А С О П Р О С И Ш
М А Ж А О У Т Е К И О В А
У А К У Т Љ И С М Т О Р Д А И
С А Р Е Т О У Т Е И И С О М Е
И М А М И С Љ О Ж И Ш Е
Т Љ П О М А Т И Р И Д Љ
К Р Е Ш Е Р А Т Е Ш Е М К Е
У М Е Т Љ К Р С Т А С К О И
И К Е Л А Т А М Е Н И Д А И
К Е Ш Е И А П О В Е Ш О Г М А
С Е Ш Е И Ш О У Т И И
К О М А П Р Е С Е Т О У
Ш Р Е Т Е П О М И И Т И Д А
О К Е Ш Е Т Љ Е С Е С
И К Е Ш Е М Е С Т Р И С К О
И К Е С А Д Љ Е И Ш О
И К Е О У О Ш Е Ш А Ш О
С Е О И С П А С Т И Т О Г О У
Т Љ О И И Ж Е Т О Г О У И

**Хиландарска (оснивачка) повеља Стефана
Немање (1199)**

Листови Срезњевског – делови Житија Јована
Богослова

Јерусалимски палимпсест – доњи слој текста
потиче из XII века, по садржини црквена
химнографија

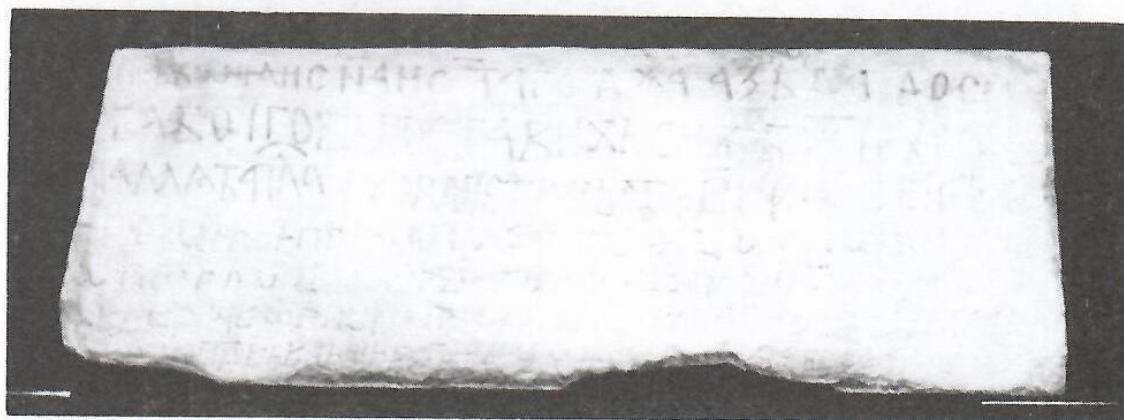
Хиландарска повеља Стефана Немањића (1200–1202)

Натписи

- Из најранијег периода сачувано их је 20-ак
- Према намени и садржини деле се на надгробне, ктиторске и ктиторско-надгробне
- У просторном погледу потичу са широког подручја чија је најисточнија тачка Зајечар, а најзападнија место Повље на острву Брачу
- Оваква територијална распрострањеност говори о границама српске ћирилске писмености у XII и XIII веку

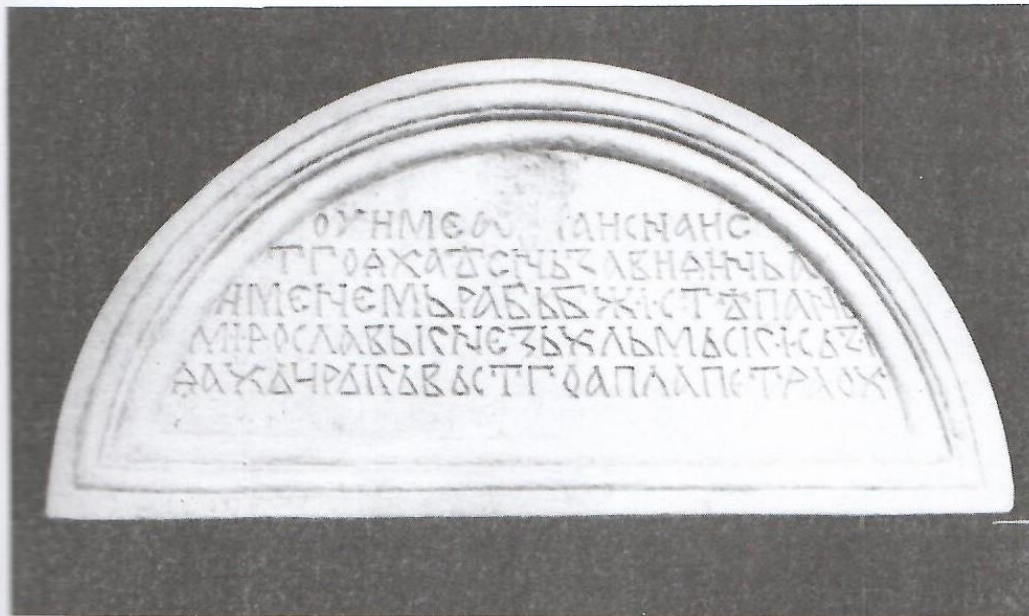
Ктиторски натпис Лада (1218) манастир Витовница код Петровца на Млави

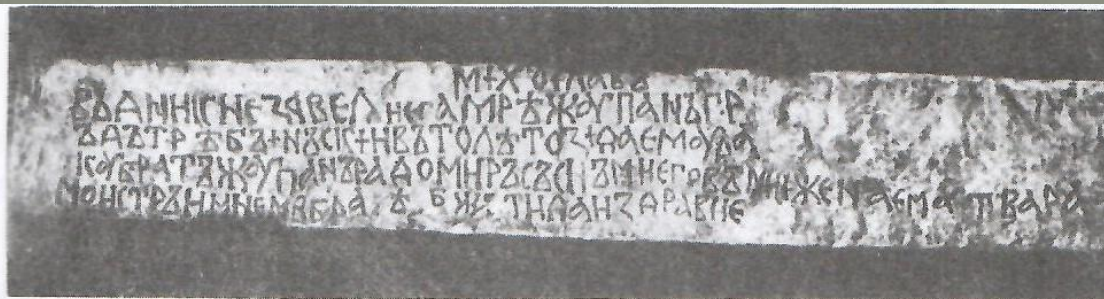
имѣ шца и с(ы)на и с(вет)аго д(оу)ха азъ
ладо си[нь]
бавоуговъ поставихъ сиж в(о)жи храм
память ап(о)с(то)ла ѣкова и петра въ лѣт(о)
:с:ψ:к:с: енд(икти)wn. s.

Ктиторски натпис кнеза Мирослава (1170–1190) црква Светог Петра у Бијелом Пољу

оу име ш[тъц]а и с(ы)на и с(ве)-
т(а)го д(оу)ха ѣ с(ы)нь завидинь а
именемь равь в(о)жі стѣпань
мірославь кнезь хльмьскі съзі-
дахъ цркъвь с(ве)т(а)го ап(осто)ла петра оу

Натпис требињског жупана Грда (1173–1189) село Полице код Требиња

Према М. Вегу, текст натписа гласи:¹⁸

въ дни кнеза велиега мѣхѣла въмрѣ жоупанѣ грѣдѣ трѣвѣинѣски и въ
то лѣто зида емоу ракоу братѣ жоупанѣ радомирѣ съ снѣми еговѣми | жена
емоу твара моистрѣ им(е)немѣ браѣ в(о)же ти даи здравие

Натпис Кулина бана (1185) село Мухашиновићи код Високог

„Сију цркв' бан Кулин сазига –
јеїда сцијени Кучевско Заїорје
И најде на њу їромагу
у їодїорје Сљеїичїћ
И їосїави свој образ над їраїом
Бої дај бану Кулину здравје и бани Воїслави...“

Поваљски натпис (1184) Повље на Брачу

Према Ј. Ковачевићу, текст натписа гласи:²⁴

ѣз[ъ ма]істръ іме[нем] радон-
ѣ [съ]здахъ съѣ в[ра]та [в(о)]-
га раді. і да вѣд[ѣ чест]ънік-
[ъ се]і цркв[ъ]и
цркы с(ве)таго иоан[а]. кне-
зъ вречько вѣложи се выти
ч[ес]тънікъ еи. і да земле ѿ
ни[о по к]онъцѣ